

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Рівненський відділ Українського географічного товариства

**ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА У ШКІЛЬНИХ
ТА ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ:
ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Рівне – 2020

УДК 37.09+373.5.016+91(07)

Г-35

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 24 вересня 2020 р.)*

Редакційна колегія:

Головний редактор: проф. Лико Д.В.

Члени редколегії:

Войтович О.П., д-р пед. наук, проф.; Коротун С.І., к. геогр. наук, доц.;
Костолович М.І., к. пед. наук, доц; Лис Ю.В., методист; Мартинюк В.О.,
к. геогр. наук, проф.; Пустовіт Г.П., д-р пед. наук, проф.; Романів А.С.,
к. геогр. наук, доц.; Трохимчук І.М., к. пед. наук, доц.

Рецензенти:

д-р пед. наук, проф. Грицай Н.Б.
(Рівненський державний гуманітарний університет)
д-р геогр. наук, проф. Ільїн Л.В.
(Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки)

Г-35 Географічна освіта у шкільних та позашкільних закладах :
проблеми, пошуки, перспективи : Збірник наукових праць ; за ред.
проф. Д. В. Лико / Рівненський державний гуманітарний університет.
– Рівне: Видавець О. Зень, 2020. – 76 с.

ISBN 978-617-601-332-7

У збірнику наукових праць представлені вибрані доповіді з проблем
географічної освіти у шкільних та позашкільних закладах, що були
заслухані на науково-методичному семінарі 23 вересня 2020 р. в
Рівненському державному гуманітарному університеті. Для вчителів
географії, природознавства закладів загальної середньої освіти, методистів
та керівників гуртків позашкільних закладів.

© Колектив авторів, 2020

© Рівненський державний
гуманітарний університет, 2020

ISBN 978-617-601-332-7

І. П. Логвиненко, канд. біолог. наук,
доцент кафедри екології географії та туризму
Рівненського державного гуманітарного університету

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ В ШКОЛІ

Розкрито значення географічного краєзнавства у процесі викладання географії в школі. Виділено основні форми і методи краєзнавчої роботи, їх переваги та відмінності.

Ключові слова: краєзнавча робота, географічне краєзнавство, форми і методи.

Краєзнавча робота була і залишається важливим фактором у навчанні та вихованні дітей. За дослідженнями В.В. Бенедюк [1], оцінка значення краєзнавчої роботи у діяльності вчителя географії відіграє роль інформаційної бази для розкриття основних географічних понять і закономірностей, сприяє формуванню світоглядних позицій школярів, їх національного самоусвідомлення, розвиває інтерес до географічних знань краєзнавчого характеру сприяє моральному та фізичному загартуванню учнів; формує риси патріотизму, любові до свого краю і Батьківщини.

Географічне краєзнавство цілком може стати для школярів першим кроком на шляху до наукових досліджень. Воно навчає вести самостійний пошук, поєднуючи вивчення літератури, історичних джерел з експериментально-дослідницькою діяльністю [6]. Тому проведення краєзнавчої роботи в процесі викладання географії в школі є одним із головних завдань вчителя.

Ще у школах Київської Русі вивчали історію та елементи землезнавства. Джерелами знань були літописи, усна народна творчість, описи мандрівок руських землепрохідців та купців. На уроках вчителі широко застосовували бесіди, спираючись на відомий дітям матеріал. З метою засвоєння природничих наук проводилися спостереження за зміною погоди, сезонним розвитком рослин. У книжках було багато фактів з історії краю, етнографічного матеріалу [6].

Краєзнавство також є важливим засобом здійснення міжпредметних зв'язків у навчанні. Кожен край, район, область можна вивчити з краєзнавчої точки зору у багатьох напрямках: геологічному, природничому, історичному, економічному, етнографічному, лінгвістичному, археологічному, географічному. Вмілий вибір краєзнавчого матеріалу і

органічне включення його в зміст навчання - завдання нелегке, але вкрай важливе [6].

Про форми і методи використання краєзнавчого матеріалу на уроках географії писали К.Ф. Строев [5], М.П. Крачило [3], В.В. Обозний [4], В.В. Бенедюк [1] та ін.

З метою спостереження сучасної дійсності, яка необхідна в географії, краєзнавство повинно здійснюватись безперервно і послідовно. В цьому випадку матеріал, який вивчається, необхідно викладати через призму своєї місцевості. Використання прикладів краєзнавчого характеру роблять навчання більш зрозумілим і доступним [2].

Основними формами краєзнавчої роботи є такі: краєзнавча робота на уроках, заняття гуртків, організація краєзнавчих вечорів, круглих столів, тижнів і декад географії з елементами краєзнавства; випуск стіннівок, фотомонтажів, усних журналів по радіо, проведення туристських походів, близьких і далеких екскурсій. Важливе значення має пошукова індивідуальна діяльність учнів під керівництвом учителя, участь учнів у Малій академії наук.

Умовно форми краєзнавчої роботи можна поділити на стаціонарні та туристські. До стаціонарних належать: бесіди, лекції, зустрічі, збори краєзнавчого характеру, олімпіади, виставки, тобто усі заходи, які проводяться в межах школи чи позашкільного закладу. До туристських форм роботи відносяться прогулянки, екскурсії, багатоденні походи, експедиції [6].

Екскурсія – форма туристсько-краєзнавчої роботи, метою якої є закріплення знань, здобутих на уроці. Екскурсії охоплюють учнів усіх класів, їх проводять упродовж навчального року. Вони вимагають від керівників та екскурсодів ретельної підготовки і вмілого проведення. Екскурсії мають великі дидактичні переваги над класними заняттями і відзначаються високою педагогічною ефективністю. Основними методами роботи на під час екскурсії є групові спостереження, а також самостійна робота учнів.

Подорожі і походи є тривалішою і складнішою формою туристсько-краєзнавчої роботи порівняно з прогулянками та екскурсіями. Основною відмінністю походу від екскурсії (крім тривалості) є те, що в поході проводяться спостереження різноманітних явищ і процесів, які зустрічаються на маршруті, тоді як екскурсія передбачає огляд і вивчення точно відібраних об'єктів, явищ і процесів.

Експедиції – найскладніша форма туристсько-краєзнавчої роботи, яка передбачає проведення певних наукових досліджень. Організуючи і проводячи краєзнавчі експедиції, вчитель заздалегідь налаштовує учнів на проведення наукових досліджень, ставить мету, завдання та пояснює

основні методики. Саме під час експедицій учні активно здобувають нові і поглиблюють вже набуті знання, вчаться використовувати їх у практичних ситуаціях. До участі в експедиціях залучаються, в основному, учні старших класів, які мають певний рівень фізичної підготовки, є витривалими і, найголовніше, проявляють підвищений інтерес до науково-краєзнавчих досліджень.

Тематика краєзнавчих експедицій досить різноманітна і залежить від потреб місцевих наукових і господарських установ у матеріалах краєзнавчого характеру, від зв'язків школи з певними організаціями, рівня наукової підготовки вчителя, а також від підготовки старшокласників до краєзнавчих експедиційних досліджень. Починаючи з розвідок краєзнавчого характеру (вивчення та облік родовищ корисних копалин, виявлення та облік ділянок, де ростуть лікарські рослини, ягоди, гриби, виявлення та облік забруднених водойм, тощо) набуваючи теоретичних знань і практичних навичок, юні дослідники з часом виконують і складніші науково-практичні завдання (пошуки покладів корисних копалин, дослідження структури ґрунтів, вивчення місцевих річок, озер, боліт та ін.) [6].

Загалом використання певних форм у краєзнавчій роботі залежить від умов організації запланованих заходів.

Ефективність краєзнавчої роботи значною мірою визначається комплексним застосуванням методів навчання і виховання.

Одним із найпоширеніших методів є інформаційний метод, який полягає у спеціально організованій педагогом передачі учням краєзнавчої інформації. На уроках цей метод реалізується використанням краєзнавчого матеріалу в процесі вивчення певної теми.

Пошуковий метод лежить в основі всіх напрямків краєзнавчої роботи. Перевага цього методу полягає в тому, що він сприяє розвитку ініціативи, самостійності, громадської активності учнів.

Дослідницький метод є вищою формою пошуку, який застосовують школярі старших класів.

Метод взаємного збагачення знаннями і досвідом полягає в активному обміні знаннями, фактами та думками в процесі бесід, конференцій, диспутів [6]. Як правило різноманітні методи використовуються у краєзнавчій роботі комплексно.

Отже, географічне краєзнавство є важливим елементом у процесі викладання географії, оскільки багатогранність функцій краєзнавства робить його важливим засобом оптимізації навчально-виховної роботи в школі.

Список джерел:

1. Бенедюк В.В. Краєзнавство. Психолого-педагогічні основи краєзнавчої роботи. – Луцьк: ВАТ Волинська обл. друкарня, 2005. – 110 с.
2. Корнєєв О.В. Методика шкільного географічного краєзнавства, – Харків: Вид. група «Основа», 2007. – 144 с.
3. Крачило М.П. Організація роботи з географічного краєзнавства і туризму. – К.: УМК ВО, 1998. – 280 с.
4. Обозний В.В. Краєзнавство. – К.: Наук. світ, 2004. – 240 с.
5. Строев К.Ф. Краеведение. – М.: Просвещение, 1974. – 144 с.
6. Чалій Л.В. Організація краєзнавчо-туристської діяльності: навчально-методичний посібник. 2-ге видання / Л.В. Чалій, В.К. Кіндрат. - Рівне: редакційно-видавничий відділ громадської організації "СОМ-центр", 2017. - 217 с.

ЗМІСТ

Войтович О.П., Костолович М.І. Методика впровадження проєктів у шкільний курс географії.....	3
Войтович О.П., Лико Д.В., Мартинюк В.О. Удосконалення навчального плану освітнього ступеня «магістр» спеціальності 014.07 «Середня освіта (географія)» у світлі сучасних вимог до підготовки майбутнього вчителя географії.....	6
Коротун С.І., Романів А.С. Роль сучасної шкільної географії в громадянському житті та кар'єрному зростанні особистості.....	11
Лис Ю.В. Сучасний освітній інструментарій компетентісно орієнтованого навчання географії.....	16
Лисиця А.В. Географічне краєзнавство, історичні пам'ятки пов'язані з епідеміями минулого.....	25
Логвиненко І.П. Краєзнавча робота в процесі викладання географії в школі.....	31
Мартинюк В.О. Чи потрібна конструктивна географія у школі?.....	35
Мартинюк О.Ю. Геоекологія у системі діяльності Малої Академії наук учнівської молоді.....	40
Осніцька Н.О. Реалізація аксіологічного підходу в навчально-виховному процесі школи засобами шкільного краєзнавства (з досвіду роботи).....	45
Пустовіт Г.П., Сяська І.О. Роль еколого-краєзнавчого контенту у змісті фахової підготовки майбутніх учителів географії.....	55
Сокол Т.К. Інтеграція природничих наук у змісті старшої школи: від теорії до практики.....	59
Суходольська І.Л., Окунович Д.Я. Особливості використання ГІС-технологій на уроках географії.....	66
Трохимчук І.М. Методологія та організація наукових досліджень з географії в середній школі за міжнародним науково-освітнім проєктом GLOBE.....	70

Наукове видання

Збірник наукових праць
**ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА У ШКІЛЬНИХ ТА
ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ,
ПЕРСПЕКТИВИ**

Відповідальний за випуск: Д.В. Лико
Комп'ютерне верстання: В.О Мартинюк

Підписано до друку 28.09.2020 р.
Формат 60×84 1/16. Друк: різнограф
Ум. друк. арк. 4,42
Обл. вид. арк. 4,99

Видавець Зень О.М.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія №26 від 06 квітня 2004 р.
Вул. Князя Романа, 9/24, м. Рівне, 33022
068-025-067-4; olegzen@ukr.net

Віддруковано у редакційно-видавничому
відділі Рівненського державного гуманітарного університету
вул. Ст. Бандери, 12, м. Рівне, 33018
(0362) 62-03-56; info@rshu.edu.ua